

Posudek oponenta na disertační práci Ing. et Mgr. Zbyňka Nikela
Historie firmy Pála a spol., továrna elektrických článků a baterií ve Slaném, 1889 (1919)
– 1945, předložené v doktorském studijním programu Historie techniky v roce 2021

A) Aktuálnost zvoleného tématu

Dějiny podnikání patří k současným tématům výzkumu hospodářských dějin a se zaměřením na výrobu a její technická specifika i k aktuálním tématům dějin techniky. Podnik Jaroslava Pály bezesporu patří k významným subjektům v oblasti dějin elektrotechniky, proto práci zaměřenou na tento podnik, specifika jeho výrobního programu a jejich technické řešení v komparaci s tehdejším stavem elektrotechniky je možné považovat z pohledu dějin techniky i dějin hospodářských za aktuální.

B) Naplnění cíle disertace

Cíle disertační práce si doktorand formuloval v úvodu (s. 12). Hlavní cíl spočíval v analytickém výzkumu elektrochemických článků v českých zemích a Československu 1889–1945 a představení podnikatelských tendencí ve firmě Pála akc. spol. Slaný. Vedlejší cíl byl dále formulován zkoumáním „připravenosti firmy k moderní a ekonomicky (průmyslově) potřebné výrobě pro prvorepublikové Československo“. Cíle práce jsou dále doplněny v části nazvané pracovní hypotézy (s. 15). Formulování cílů však mohlo být s ohledem na skutečnost, že se jedná o disertační práci, která je obhajována v oboru dějin techniky, ambicióznější a výstižnější. Mezi očekávatelnými cíli práce postrádám zhodnocení technického řešení výrobků podniku. Začlenění do dobového mezinárodního kontextu a pohled na tyto výrobky v zahraničí. Legitimní by zajisté bylo očekávání, že autor – technik, se k této otázce jednoznačně vyjádří.

Zpracování analytického výzkumu elektrochemických článků je možné považovat za poněkud povrchní, ve zkoumání podnikatelských tendencí v podniku Pála akc. spol. Slaný lze cíl považovat za splněný.

C) Zvolené metody použité k vypracování

Metodologii práce doktorand věnoval pozornost v úvodu (s. 16 a násl.). Po teoretické stránce autor představil metody, s nimiž měl v úmyslu ve své práci pracovat. U některých z nastíněných metodických přístupů se otevírá otázka, zda jsou pro zkoumanou problematiku vhodné (např. koncept family business history, když podnik byl záhy po vzniku akcionován či

koncept hospodářských cyklů). Větším nedostatkem však je, že autor teoreticky představené metody na zkoumané téma v zásadě neaplikuje.

Vhodná aplikace a znalost metod a postupů historické práce by se zajisté promítla i ve struktuře, neboť stávající struktura ve větší míře postrádá jasnou koncepci. Není logické, proč autor vyčlenil samostatnou kapitolu věnovanou protiletectké obraně či časopisu Světlo & síla. Doktorand též převážně setrval u popisu podniku a jeho výrobního programu, k nezbytné analýze se tak dostal spíše okrajově.

Pokud odhlédneme od úvodu a závěru, tak práce sestává z deseti kapitol. V první kapitole je opravdu velmi stručně (s. 31–36) představen vývoj elektrochemických článků. Druhá kapitola je věnována životu a dílu Jaroslava Pály. V kapitole jsou míseny životní osudy, vývoj podniku, a zvláště politická kariéra, kdy více než polovinu zaujímá právě Pálůva aktivita v regionální politice spojená s krátkou érou doby okupace. Je škoda, že se doktorand místo politické kariéry, která s historií podniku souvisí jen okrajově, nevěnoval hamburské (dvacetileté) etapě, jež zajisté Pálu formovala jako podnikatele a úspěchy souvisely s technickou stránkou výroby. Třetí kapitola představuje významné osobnosti z managementu podniku. Jsem si vědom, že autor byl omezen dostupností pramenů. To však neospravedlňuje nekoncepčnost zpracování. U některých osobností nenalezneme ani základní životopisná data a u jiných doktorand podrobně rozebírá jejich úvěrovou historii či vojenské hodnosti.

S ohledem na studovaný program by se mohlo jevit, že jádro práce bude začínat čtvrtou kapitolou. Tato kapitola s názvem „Výrobní program firmy Pála“ je však převážně popisem výrobního programu, aniž by byl po technické stránce analyzován. Doktorand tak nevyužil možnost výrobní program analyzovat v kontextu domácí elektrotechniky a ani evropské či světové. Zajímavá je pátá kapitola věnovaná proměnám areálu podniku. Očekávání zcela nenaplní ani šestá kapitola sledující patenty a vynálezy. Text poskytuje opět spíše popis a přehled patentů, než jejich zhodnocení, tedy to, jak posouvaly vývoj techniky. Za přínosnou považují kapitoly věnovanou technické normalizaci výroby.

V osmé kapitole se autor posouvá k vývoji nižšího technického školství a výcviku učňů. Není zcela zřejmé, proč se doktorand tomuto tématu věnuje jen v době protektorátu, ale asi měl doktorand k tomuto období prameny. V deváté kapitole je sledována protiletectká obrana, kterou pravděpodobně doktorand z nějakého důvodu považuje s ohledem na vývoj podniku za podstatnou, a v desáté již zmíněný časopis Světlo & síla. Výstižně je zpracován sumarizující závěr, který prokazuje autorovu znalost tématu. Je však škoda, že jednotlivá formulovaná zjištění technického charakteru nemají větší oporu ve vlastním textu práce.

D) Výsledky disertace, jaké nové poznatky přinesla

Předložená disertace má silné i slabé stránky. Silnou stránkou je bezesporu nosné téma, dále práce s archivními prameny z proveniencí samotného podniku. Slabou stránkou je samotné zpracování zvoleného tématu. Autor většinou setrvává u popisu, což je dáno i spektrem použitých zdrojů. Nesporným kladem je využití archivního fondu Pála, a. s., Slaný uloženého ve Státním oblastním archivu v Praze. Je však škoda, že autor se opřel jen o tento fond. Další archivní prameny jsou citovány jen sporadicky. Není zřejmé, zda se autor pokusil o sondu i do dalších archivních fondů využitelných k tématu, ať již příslušné obchodní a živnostenské komory, o jejich významu pro vývoj podnikání se autor v úvodu sám zmiňuje, Patentního úřadu či Exportního ústavu.

Nové poznatky, které autor přinesl, se tak spíše týkají jednotlivostí z historie samotného podniku, aniž by podnik zasazovaly do širšího kontextu technického a technologického vývoje elektrotechniky ve sledovaném období. Nové dílčí poznatky však posouvají naše poznání o dějinách podniku Pála.

E) Význam pro praxi nebo další rozvoj vědy

Potenciál pro využití v praxi mají doktorandova zjištění o řízení podniku, postavení managementu a přístupu ke vzdělání. Pro oblast dalšího rozvoje dějin techniky má disertační práce určitý význam, který spočívá ve shromáždění podkladů ke konkrétnímu podniku a přináší materiály k možnému analytickému zpracování problematiky elektrochemických článků v kontextu vývoje dějin techniky.

F) Formální stránka práce

Na první pohled předložená disertační práce bezesporu zaujme svým rozsahem, překračujícím 600 stran. I pokud bychom odhlédli od příloh, tak rozsah přesahuje 450 stran. Při bližší pohledu se však ukazuje, že kvantita není přímo úměrná kvalitě. Na jedné straně lze ocenit, že se autorovi podařilo shromáždit velké množství ilustračního materiálu, současně je jím však práce přehlcena a časté obrázky s mnohdy obsáhlými komentáři narušují tok textu. Nalezení vhodného poměru a výběru přiměřeného množství ilustračního materiálu měl autor věnovat větší pozornost, stejně jako jeho vypovídací hodnotě (např. s. 280).

Z gramatické a stylistické stránky předložená práce zásadně nevybočuje z obvyklého stavu u tohoto typu kvalifikačních prací. Na řadě míst se autor nepřesnou stylistickou formulací dopustil i zkreslení významu svého sdělení (např. s. 17 „Živnostenský řád z roku 1860 se stal také platnou právní normou v nově vzniklém Československu po roce 1918 a zrušen byl teprve

roku 1965, kdy došlo i k dočasnému konci samotného živnostenského podnikání.“ Skutečnost, že živnostenský řád nebyl z roku 1860, ale v tomto roce jen nabyl účinnosti, autor uvádí na předchozí stránce. Zavádějící je i informace o konci podnikání spojeném s rokem 1965, kdy sice bylo torzo živnostenského řádu, týkající se zaměstnanců, zrušeno, ale živnostenské podnikání skončilo již výrazně dříve.).

Přesněji mohl autor uvádět i některé obsažené informace (např. s. 14). Podnik Rudolfa Stabenowa se do Čelákovic přestěhoval až v roce 1906. V 80. letech 19. století sídlil v Praze na Hrabovce. Osobně bych uvítal, nad rámec tohoto posudku, podrobnější údaje k výrobě olověných akumulátorů již v roce 1889. Dosud mám počátek výroby akumulátorů podle vlastního patentu u podniku doložen k roku 1897.

G) Samostatná tvůrčí vědecká činnosti a původnost dosažených výsledků

Předložená disertační práce vykazuje určité spektrum nedostatků, současně je však třeba přiznat, že doktorand prokázal schopnost s využitím archivních pramenů sestavit souvislý odborný text, který sumarizuje vývoj podniku Pála a spol. ve zkoumaném období. Opřením se o archivní prameny se autorovi podařilo přinést nové poznatky k historii Pálova podniku a výrobě baterií v první polovině 20. století.

Na základě shora uvedeného a po zohlednění konkrétního přínosu, se domnívám, že předložená disertační práce ještě splňuje podmínky kladené na tento typ kvalifikačních prací. Z tohoto důvodu tak disertační práci mohu doporučit k obhajobě.

V Praze 29. listopadu 2021

Doc. PhDr. et JUDr. Jan Štemberk, Ph.D.
FHS UK